

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64

Fylke: Nordland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Saltdal og Fjotta

Emne: Død og begravelse

Bygdelag: Setså og Tro

Oppskr. av: Harald Skavsted

Gard: Sommerwood

(adresse): Setså

G.nr. 2 Br.nr. 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Ja.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det er så alminnelig at en kan nesten si at folk alltid fikk varsel om døden, og en kan her delvis bruke nåtid.

Jeg har inntrykk av at dette mildner sorgen. Den avdøde er fulgt og hilst på av åndene så han er ventet og blir mottatt.

Spesielt blir ulykker varslet. De griper jo også sterkest det etterlevende, og slik bortgang skaper mest sorg.

Varslene kan være lys, lyd, vindpust, synet av noe ualminnelig eller uvanlige hendinger som en bitter merke.

Like før en bilulykke her ble det sett-lys i bilgarasjen. Da et barn døde her ble det slik vind i kjøkkenet at barnelleanne som hang til tørk ved ovnen beveget seg tydelig og husmoren kjente vinddraget. En gang så den døende to grønne blad i vaskeranns-bollen. De lå i kors. Da sa vedkommende: "Om to dager skal jeg dø." (Fjotta). Kort tid før en mann døde her så broren ~~sa~~ han stå like ved skolehuset og så gå inn. Det var en forholdsviss ung mann og ugift.

2. Andre var der enn disse direkte varslene spiller en absolutt underordnet rolle.
7. Har aldri hørt om at noen ville dø på et bestemt sted i huset.
10. Her sendte en ikke bød etter presten i alminnelighet. Det ble nærmest sett på slik at da hadde en noe spesielt å bekjempe, eller noe spesielt som tynget en selv om en ikke bekjente det.
11. Alt og alle er pyntet som til kirkegang. Alt arbeide hviler og de nærmest påførende er til stede. Det er stille høytid og dødsens alvor så høvert ord presten sier og hver nyanse i tonefallet blir lagt merke til. Salmene griper kanskje mest. Denne lille skildring er et barneminne fra Tjøtta. Vi barn tok også avskjed med den syke.
13. Eldre folk ga ofte beskjed om forskjellige ting vedr. begravelsen. Farfar min hadde meget tidlig sørget for å skaffe til veie materialer til likkisten, visstnok både til seg og konen. Det ^{var} tykke breie bord. De lå oppå betene i sjøhuset. (Tjøtta).
Når det var gamle folk i huset, ble det gjerne skaffet kiste til veie for mannfolkene for til Lofoten. En gammel mann som det lakket mot slutten med sa: "Hadde jeg nå bare kommet meg herfra for Lofot-tida så de kunne ha fått meg vel og velkert på kirkegården" (Tjøtta. Dette er i allfall på det nærmeste ordrett.)

16. Om skindøde er her noen beretninger. Bare for 20-25 år siden ble en gammel kone betraktet som død og lagt i kisten. Mens slekten var samlet om henne for anledninggen, la en av sønnene merke til en bevegelse i halsen på den skindøde. Han tok da i henne og reiste henne opp, og hnn kom til bevissthet. Hnn levde vel et års tid etter dette.

En eldre beretning ~~gaa~~ er slik: En kvinne var lagt i kisten. Den var til-lutket og satt i et maust. Om kvelden hørte noen som gikk forbi at der ble et rabalder i kisten. De trodde det var skrint, og ingen ting ble gjort for dagen etter. Da lå ~~den~~ kona på gruve (med ansiktet ned) i kista.

En annen beretning (Fra Tjøtta) går ut på at noen som gikk forbi kirkegården en kveld like etter en begravelse hørte rop, men ingen ting ble gjort for å undersøke saken.

17. Det var skikk å lukke øynene med mynt, visstnok femöringer. (Tjøtta).

18. Har hørt at det ble lagt en hodepute under haken.

22. Drik ble hengt over speilet, og klokken ble stoppet og det ble hengt hvitt klede for vinduet.

26. Det var halmen i sengen som ble kalt likhalen, og den var det som ble brent.

27. Likhalmen ble ikke brent før under rengjøringen etter begravelsen.
30. Det gikk gjerne flere dager før liket ble stelt.
31. Det var gjerne visse kvinner i grenden som stelte liket.
33. Håret ble stelt.
34. De som pleide å være barbert, ble barbert.
35. Jeg går ut på som sikkert at neglene ble klippet.
36. Liket ble vasket.
37. Har ikke hørt om at likvannet ble brukt til noe.
39. Likklar ble kalt soop.
52. Nå blir likklar kjøpt ferdige. De er å få både av papir og forskjellige sorter tøy.
56. Ingen måtte tittle inn gjennom vinduet der det stod lik.
58. Se 13.
60. Det var tåustropper i de gamle kistene.
64. Har ikke hørt om åpning i lokket. Derimot var det skikk å legge et par vedkjepper ~~inn~~ mellom lokket og karmen når kisten med

liket i ble satt vekh.

5

67. Kisten blir kjøpt ferdig^{na} og er alltid kvit. For var det gjerne slik at kistene til eldre var svarte og til yngre hvite. (Tjøtta).

70. Kisten ble pyntet med kranser av grønt og blomster. Det var skikk å binde en lang lyngkrans f.eks. røshyng. Den ble så festet på kisten som girlander. Der var også bart lys på kisten. (Tjøtta. Gjelder hele 70). En eldre dame samlet hver høst røshyng til krans i tilfelle av at moren skulle dø om vinteren. (Også Tjøtta).

74. Har ikke hørt om det i denne form. Men det var skikk her å be folk sammen for å se liket når det var lagt i kisten. De som kom, fikk kaffe og bevertning. Dagen etter ble det så begravelse. Under denne sammenkomst var det en andaktsstund, og det var gjerne det mest gripende av alt ved begravelsen. Det hettes likskue. Når det ble sendt bud, sa budbringeren (gjerne et eller to barn): "De skal se N.N. i morgen klokka 2 (14)."

75. Se 74.

76. Da stod kisten i bestestuen og der var ikke noe for vinduene, men klokka stod.

77. I eldre tid var det bar av eimer på golvet.

6
78. Det ble ikke fjernet i uthuset om liket
stod der en tid.

79. Har ikke hørt tale om barsal eller bar-
lytte i denne forbindelse.

81. Nei, det ble ikke strødd bar mellom huse-
ne på gården.

86. Se 74.

87. Vi har ikke gravkapell.

88. Skiltene forsvinner rett uten grav-
kapell.

89. En ungikk støy og larm mens liket var
heime.

91. Sørgetiden varte så lenge liket var heime.
Noen egentlig bevisst eller fastlagt sørge-
tid var det selvfølgelig ikke. Men slike
ble det nå i praksis.

98. Har ikke hørt om noen bestemt rike-
dag for begravelsen.

99. Vi bruker ordet begravelse her.

100. En sang inne i huset og mens liket
ble båret ut.

101. Dersom det var noen som ikke
hadde vært dagen før, og de ønsket å
se liket, så ble lokket tatt av.

103. I eldre tid ble der plassert to lys på kisten (Tjøtta).

7

110. Våkenatt er ukjent. Jeg vet bare om en ungdomsgutt som hadde gjort avtale ~~med~~ med en kamerat om at den som døde først skulle vise seg for den andre og fortelle hva han hadde opplevd. Han vakte om natta, men fikk ~~ikke~~ ikke noen beskjed. (Tjøtta).

112. Gråtelåner er ukjent.

113. Liksalmene ble vel ikke allkåret sungen på en særegen måte fordi de var licksalmer, men maken til sang og sangrøst som den en licksanger hadde, har jeg ikke hørt. Den var så skrikende, skingrende og gjennomtrengende at jeg synes jeg hører den enda. (Tjøtta).

114. Nå er det alminnelig at presten er til stede i hjemmet.

115. Det er ~~ett~~ helst etter siste krig at den skikken kom på mote.

116. Dette er omtalt ovenfor.

118. Noen spesiell drikk eller skåler kom ikke på tale. Engang ble der i et begravelse (Tjøtta) brukt öl, og begravelsen ble betegnet som gravöl. Det ble nærmest oppfattet som helligbrøde.

119. De nærmest følgende bar liket
ute.

121. Det samme er tilfelle nå.

122. Liket bærer alltid med fotenden først.

125. Det ble strødd med bar på tinnveien.

126. Kisten ble ikke satt ned på tinnet
uten på en spesiell foranledning f. eks.
fotografering.

128. Det har aldri vært noen forskjell på
menn og kvinner i likefølget uten det
at kvinnene var aldri med på å bære
kisten.

132. Dette med fengt ritendørs er noe mytt.

134. Det er først i den siste tid kommet
i bruk å heise flagget på halv stang
når noen er død i nabolaget, men på be-
gravelsesdagen har det alltid vært skikk.

135. Slektninger, venner og naboer heiser
flagget på halv stang.

136. Det var ikke skikk i eldre tid å
heise flagget til topps etter begravelsen.

138. I den senere tid er det forandret
slike at en skal la flagget gå til topps
etter jordfestelsen.

144. Kisten ble straffpakk satt med på marken
når en skiftet hånd å bare med.

148. En kunne ikke kjøre fortere enn med
sakte gangfart. Også en bilkortesje kjører
sakte.

149. En kjørte fortere hjem, men noen kapp-
kjøring kom ikke på tale. Her var ellers
den lengste del av veien sjøvorts, og da
bestemte motoren farten.

155. Jeg synes å ha som et minne om at
den som døde i kirken ble salig.

156. Det var bererne som løftet kisten
med på vognen og bar den til graven. Der
ble den satt med på gravkanten.

161. Nei, presten møtte ikke opp ved inngangen
til kirkegården.

162. Kisten ble ikke båret rundt i kirken.

163. Det var meget sjelden at kisten ble
båret inn i kirken før. Nå er det fast
skikk.

164. Det ble ikke sunget mens kisten
ble båret inne på kirkegården.

165. Kisten ble ikke båret rundt graven.

166. Det ble ikke ringt når det ble jevnet
over graven.

167. Her er godt og vel tjue år siden vi fikk fast graver.
169. Det var slektinger og naboer som grov graven før begravelsen.
170. Ja, dette var tilfelle i Tjøtta i eldre tid, for de hadde da fast graver. Naboene kastet igjen, men graveren stelte siden på den.
171. Graven ble kastet igjen med det samme, like etter jordfestelsen eller uten jordfestelse.
172. Det var helst den mening med jordfestelsen at liket fikk fred i graven og den avøde gikk ikke igjen.
173. Man satte en staur på kisten ved hovedenden og kastet så graven igjen når det ikke var jordfesting med det samme. Under jordfesting ble så stauren dratt opp. (Tjøtta).
174. Det ble lagt en torokant rundt graven, og ved hovedenden en gravstøtte, kors eller merke og i jorden plantet blomster etter satt en jetteplante.
175. Nå junter en gravene til pinse og til konfirmasjonen.
210. En nyter ikke alkohol.
211. En har bevertning på et spisested på kirkestedet. Her på Samvirkelagets Kafe Rogman.